

**Παράγοντες που επηρεάζουν τους φιλολόγους στην παιδαγωγική αξιοποίηση των ΤΠΕ
μετά την επιμόρφωσή τους στις νέες τεχνολογίες ανά ειδικότητα: η περίπτωση των
φιλολόγων του Ν. Καβάλας**

**Factors related to the pedagogical utilization of the ICT by philologists after their
training by specialty in ICT; the case of philologists in the prefecture of Kavala**

Τσούτσα Σταυρούλα, 7ο Γυμνάσιο Καβάλας, φιλόλογος, Med, tsoutsa.stavroula@gmail.com

Κεδράκα Κατερίνα, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Λέκτορας, kateked@otenet.gr

*Tsoutsa Stavroula, MEd secondary education teacher, 7th Gymnasium of Kavala,
tsoutsa.stavroula@gmail.com*

*Kedra Katerina, Lecturer, Dept. of Molecular Biology and Genetics, Democritus University of Thrace,
kateked@otenet.gr*

Abstract: The aim of this study is to identify the factors that secondary education school philologists of the Prefecture of Kavala in Northern Greece believe that affect the use of ICT in their teaching practice, after their training (B-Level) in the course: "Training Teachers to the Use and Exploitation of ICTs in Educational Process", offered by the Greek Ministry of Education. Qualitative research was conducted using focused interviews as the main tool. Additionally, two diaries were used, the informants' and the observers' diary. The sample was eight teachers that have successfully attended this training course and they teach in Kavala's secondary education schools. Content analysis was chosen for data processing. The findings showed that despite the initial intention of teachers to use ICT in a pedagogical way, many factors may hinder them (such as conflict with traditional teaching strategies, poor equipment, etc.) and combined with the lack of feedback, led some teachers to low down or even abandon the use of ICT in the classroom, which underlines the necessity of a strong follow-up process.

Περίληψη: Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να καταγράψει τους παράγοντες που επηρεάζουν τους εκπαιδευτικούς φιλολόγους του Ν. Καβάλας στην παιδαγωγική αξιοποίηση των ΤΠΕ (Τεχνολογίες Πληροφοριών και Επικοινωνιών), μετά την επιμόρφωσή τους στο Β Επίπεδο ανά ειδικότητα. Το δείγμα της ποιοτικής έρευνας είναι 8 φιλόλογοι εκπαιδευτικοί του Ν. Καβάλας που έχουν επιμορφωθεί στο Έργο: «Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών στη Χρήση και Αξιοποίηση των ΤΠΕ στην Εκπαιδευτική Διδακτική Διαδικασία» από το 2008 έως το 2011 και ως τεχνικές συλλογής των ερευνητικών δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν η συνέντευξη, το ημερολόγιο του πληροφοριοδότη και το ημερολόγιο του ερευνητή. Τα ευρήματα φανερώνουν ότι παρά την αρχική πρόθεση των επιμορφωθέντων εκπαιδευτικών να χρησιμοποιήσουν παιδαγωγικά τις νέες τεχνολογίες ποικίλοι ανασταλτικοί για τη χρήση των ΤΠΕ παράγοντες (όπως η σύγκρουση με προϋπάρχουσες διδακτικές πρακτικές, η έλλειψη εξοπλισμού, η μη εξοικείωση των μαθητών κ.λπ.) σε συνδυασμό με την έλλειψη

ανατροφοδότησης των εκπαιδευτικών οδήγησαν ορισμένους στον περιορισμό της χρήσης τους κατά τη διδακτική πράξη, πράγμα που καταδεικνύει την αναγκαιότητα ενσωμάτωσης μιας διαδικασίας μεταπαρακολούθησης στο πλαίσιο του Έργου: «Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών στη Χρήση και Αξιοποίηση των ΤΠΕ στην Εκπαιδευτική Διδακτική Διαδικασία», έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η επίτευξη των στόχων του σε μάκρος χρόνου.

Λέξεις κλειδιά: επιμόρφωση εκπαιδευτικών, ΤΠΕ, Β΄ Επίπεδο, παιδαγωγική αξιοποίηση, μεταπαρακολούθηση.

Εισαγωγή

Τον περασμένο αιώνα βρεθήκαμε μπροστά στο φαινόμενο της ραγδαίας εξέλιξης των ΤΠΕ και της διείσδυσής τους σε κάθε εργασιακό χώρο, πράγμα που οδήγησε στην αλλαγή του τρόπου με τον οποίο οι άνθρωποι ερευνούν, επεξεργάζονται και παρουσιάζουν την πληροφορία (Τζιμογιάννης & Κόμης, 2004), αλλά και εργάζονται, επικοινωνούν και συναλλάσσονται μεταξύ τους σε διαπροσωπικό ή σε επίπεδο ομάδων. Όπως ήταν φυσικό, οι ΤΠΕ επέδρασαν σε κάθε τομέα της ανθρώπινης δραστηριότητας, επομένως και στην εκπαίδευση. Τα τελευταία χρόνια, μάλιστα, γίνεται ουσιαστική προσπάθεια να ενταχθούν οι νέες τεχνολογίες και στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα -κυρίως μέσω της ενίσχυσης του τεχνολογικού εξοπλισμού των σχολείων αλλά και διαμέσου ποικίλων επιμορφωτικών έργων.

Το Έργο: «Επιμόρφωση εκπαιδευτικών στη χρήση και αξιοποίηση των ΤΠΕ στην Εκπαιδευτική Διδακτική Διαδικασία», που είναι γνωστό και ως «Επιμόρφωση Β΄ Επιπέδου στις ΤΠΕ», βρίσκεται σε εξέλιξη από το 2008 και σήμερα τρέχει η γ΄ φάση της δεύτερης περιόδου που λειτουργεί (μετά από το 2008). Στόχοι του είναι η εκμάθηση των αρχών παιδαγωγικής αξιοποίησης των ΤΠΕ, αλλά και η απόκτηση δεξιοτήτων ανάλογα με την ειδικότητα για την παιδαγωγική αξιοποίηση εκπαιδευτικού λογισμικού και εργαλείων γενικής χρήσης, έτσι ώστε να επιτευχθεί ποιοτική αναβάθμιση της διδακτικής διαδικασίας. Παρουσιάζει, επομένως, μεγάλο ενδιαφέρον να εντοπιστούν οι παράγοντες που επηρεάζουν θετικά ή αρνητικά τους εκπαιδευτικούς στην παιδαγωγική αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, σε μάκρος χρόνου, ώστε να αντιμετωπιστούν και να καταστεί πιο αποτελεσματικό το επιμορφωτικό αυτό έργο.

Το παρόν άρθρο αναφέρεται σε έρευνα που διενεργήθηκε στο Ν. Καβάλας το 2011-12 με σκοπό να διερευνήσει, με ποιοτική προσέγγιση, τους παράγοντες που φαίνονται να επιδρούν στην επιλογή και χρήση των παιδαγωγικών τρόπων αξιοποίησης των ΤΠΕ (Τεχνολογίες Πληροφοριών και Επικοινωνιών) από τους φιλόλογους εκπαιδευτικούς στη διδασκαλία τους. Παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο, η ερευνητική μεθοδολογία που ακολουθήθηκε και τα ευρήματά της, που αναδεικνύουν μεν την αρχική πρόθεση των εκπαιδευτικών να χρησιμοποιήσουν παιδαγωγικά τις νέες τεχνολογίες, αλλά και ποικίλους ανασταλτικούς για τη χρήση των ΤΠΕ παράγοντες (όπως η σύγκρουση με προϋπάρχουσες διδακτικές πρακτικές, η έλλειψη εξοπλισμού, η μη εξοικείωση των μαθητών κ.λπ.), που σε συνδυασμό με την

έλλειψη ανατροφοδότησης των ίδιων των εκπαιδευτικών, οδηγούν ορισμένους στον περιορισμό της χρήσης τους κατά τη διδακτική πράξη.

1. Θεωρητικό πλαίσιο

Η μεγαλύτερη σε έκταση επιμόρφωση εκπαιδευτικών πάνω στις ΤΠΕ πραγματοποιήθηκε από το 2002 μέχρι το 2005 στα πλαίσια του Έργου: «Επιμόρφωση εκπαιδευτικών στην αξιοποίηση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (ΤΠΕ) στην Εκπαίδευση» και έμεινε γνωστή ως «Επιμόρφωση Α΄ Επιπέδου». Τα έτη 2006-2008 η αυτή η επιμορφωτική προσπάθεια συνεχίστηκε με το Έργο: «Επιμόρφωση εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε βασικές δεξιότητες των ΤΠΕ». Στόχος αυτών των Έργων ήταν κυρίως η καλλιέργεια βασικών δεξιοτήτων χειρισμού των ΤΠΕ και η εξοικείωση με βασικά εργαλεία όπως ο επεξεργαστής κειμένου, τα υπολογιστικά φύλλα κ.λπ., χωρίς, ωστόσο, να δοθεί βαρύτητα στην αξιοποίηση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Η πλειονότητα των ερευνών που αφορούν στα αποτελέσματα της επιμόρφωσης αυτής καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι οι εκπαιδευτικοί, ακόμη και όταν έχουν διαμορφώσει θετική στάση απέναντι στις νέες τεχνολογίες, συνεχίζουν να τις χρησιμοποιούν με τον παραδοσιακό δασκαλοκεντρικό τρόπο, δηλαδή τις χρησιμοποιούν κυρίως ως εργαλείο παρουσίασης της πληροφορίας σε ένα διδακτικό περιβάλλον στο οποίο ο δάσκαλος είναι αυθεντία και σχεδόν αποκλειστική πηγή της γνώσης και δεν τις αξιοποιούν παιδαγωγικά. Με τον όρο «παιδαγωγική αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών» εννοούμε αυτές να χρησιμοποιούνται με τρόπο ώστε να ενισχύονται η συνεργατική και αλληλεπιδραστική μάθηση σε ένα μαθητοκεντρικό περιβάλλον, όπου ο δάσκαλος από αυθεντία και ρυθμιστής της διδακτικής διαδικασίας γίνεται εμπυχωτής και καθοδηγητής. Στην περίπτωση αυτή ο μαθητής με τη βοήθεια του δασκάλου χρησιμοποιεί τις νέες τεχνολογίες για να προσεγγίσει ο ίδιος τη γνώση και να γίνει συμμετοχός στη μαθησιακή διαδικασία, όπως για παράδειγμα συμβαίνει κατά την εφαρμογή μαθησιακών σεναρίων. Το φαινόμενο αυτό οφείλεται σε πολλούς παράγοντες σχετικούς με το σχολείο και τον εξοπλισμό, τον εκπαιδευτικό, την ανταπόκριση των μαθητών, το αντικείμενο διδασκαλίας, το παιδαγωγικό πλαίσιο αλλά και την έλλειψη επιμόρφωσης στην παιδαγωγική αξιοποίηση των ΤΠΕ (Κοτζαμπασάκη & Ιωαννίδης, 2004; Παπανικολάου & Τζιμογιάννης, 2005; Τζιμογιάννης & Κόμης, 2004; Τζιμόπουλος, 2003; Φαχαντίδης, Χριστοφόρου & Πνευματικός, 2004). Αυτό συμβαίνει γιατί η ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία προϋποθέτει μία σειρά σημαντικών μεταβολών. Αλλάζει, καταρχήν, ο παραδοσιακός ρόλος του εκπαιδευτικού, που από πομπός και μεταδότης γνώσεων μετατρέπεται σε βοηθό και καθοδηγητή των μαθητών. Παράλληλα, μεταβάλλεται και ο παραδοσιακός ρόλος του μαθητή, που από παθητικός δέκτης γίνεται ενεργό υποκείμενο στη διαδικασία της μάθησης. Αλλάζουν, κατά συνέπεια, οι παραδοσιακές μέθοδοι διδασκαλίας αλλά και τα περιβάλλοντα μάθησης. Οι μαθητές προσεγγίζουν τη γνώση με τρόπο εποικοδομητικό, αυτενεργώντας μέσα από διαδικασίες που ευνοούν τη συνεργασία

και η διδασκαλία γίνεται μαθητοκεντρική. Χρειάζεται, επομένως, να αλλάξουν οι παιδαγωγικές αντιλήψεις των εκπαιδευτικών μέσα από συνεχή επιμόρφωσή τους στην εκπαιδευτική αξιοποίηση των ΤΠΕ (Γιαβρίμης, Παπάνης, Νεοφώτιστος & Βαλκάνος, 2010; Κουστουράκης & Παναγιωτακόπουλος, 2010; Παπαγεωργάκης, Πλιάσα & Γεωργακούδα, 2011). Σε αυτήν τη μεταβολή ακριβώς στοχεύει η επιμόρφωση Β' Επιπέδου στις ΤΠΕ, έτσι ώστε να επιτευχθεί ποιοτική αλλαγή στην εκπαίδευση όσον αφορά στους φορείς, τα μέσα της και το παιδαγωγικό της πλαίσιο.

Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στο Έργο: «Επιμόρφωση εκπαιδευτικών στη χρήση και αξιοποίηση των ΤΠΕ στην Εκπαιδευτική Διδακτική Διαδικασία», που είναι γνωστό και ως «Επιμόρφωση Β' Επιπέδου στις ΤΠΕ» αποτελεί μια τυπική περίπτωση εκπαίδευσης κατά την ενήλικη ζωή. Τόσο, λοιπόν, ο σχεδιασμός όσο και η υλοποίηση αλλά και η αξιολόγησή του χρειάζεται να ακολουθούν τις αρχές Εκπαίδευσης Ενηλίκων (Rogers, 1999). Η ανατροφοδότηση και η μεταπαρακολούθηση στα προγράμματα Εκπαίδευσης Ενηλίκων αποτελεί σημαντικό μέρος κάθε προγράμματος που εκπαιδεύει ενηλίκους, καθώς στοχεύει να αξιολογήσει το αν οι συμμετέχοντες στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα χρησιμοποιούν στην πράξη όσα έμαθαν και με ποιον τρόπο και θεωρείται το καλύτερο μέτρο της καταγραφής της πραγματικής επίδρασης ενός προγράμματος (Ayers, 1989), καθώς πρόκειται για μια διαδικασία συγκέντρωσης στοιχείων μετά την ολοκλήρωσή του. Πολλές φορές τα δεδομένα αυτά συλλέγονται μήνες ή και χρόνια μετά την ολοκλήρωση του εκπαιδευτικού προγράμματος και μετά την ανάλυσή τους είναι δυνατόν να συναχθούν συμπεράσματα για τη συνολική επιτυχία του προγράμματος (Conway-Dessinger & Moseley, 2004). Καθώς, λοιπόν, στην περίπτωση της μεταπαρακολούθησης πρέπει να δοθούν απαντήσεις σε σύνθετα ερωτήματα, όπως το αν μεταφέρονται οι γνώσεις, οι στάσεις και οι δεξιότητες που αποκτήθηκαν στον «πραγματικό κόσμο» ή ποια προβλήματα προέκυψαν, είναι αναγκαίο να συλλεχθούν δεδομένα από διάφορες πηγές (Greer, 1992). Στις τεχνικές αξιολόγησης επομένως, συμπεριλαμβάνονται ερωτηματολόγια, συνεντεύξεις, σχάρες παρατηρήσεις, ή και συζητήσεις (Ayers, 1989).

Γίνεται, λοιπόν, σαφές ότι σε επιμορφωτικά προγράμματα για ενηλίκους, όπως το συγκεκριμένο, ο ρόλος της μεταπαρακολούθησης είναι καθοριστικός: αφενός γιατί η απομάθηση που απαιτείται για να αλλάξει η αντίληψη του παραδοσιακού τρόπου διδασκαλίας (οι εκπαιδευτικοί έχουν ήδη ενσωματωμένο το πρότυπο του δασκάλου και έχουν ήδη αναπτύξει διδακτικές πρακτικές) είναι μια επίπονη διαδικασία (Mezirow, 1990; Rogers, 1999) και μπορεί να οδηγήσει σε εγκατάλειψη της προσπάθειας από τη μεριά των εκπαιδευομένων, ενώ αφετέρου, τα μέσα στα οποία στηρίζεται η διδασκαλία με τη χρήση των νέων τεχνολογιών συνεχώς εξελίσσονται. Ωστόσο, σημειώνεται ότι δεν έχει προβλεφτεί κάποια διαδικασία μεταπαρακολούθησης μετά το πέρας της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών στο Έργο: «Επιμόρφωση εκπαιδευτικών στη χρήση και αξιοποίηση των ΤΠΕ στην Εκπαιδευτική Διδακτική Διαδικασία».

1.1 Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Έρευνες, περιορισμένες όμως σε έκταση, σχετικά με τα αποτελέσματα της επιμόρφωσης Β' Επιπέδου δείχνουν ότι οι αρχικές προθέσεις των εκπαιδευτικών να αξιοποιήσουν παιδαγωγικά τις νέες τεχνολογίες δεν επαληθεύονται στην πράξη. Οι εκπαιδευτικοί ακόμη και μετά την επιμόρφωσή τους ανάλογα με την ειδικότητά τους χρησιμοποιούν κυρίως τις ΤΠΕ ως μέσο παρουσίασης πληροφοριών, αποφεύγουν να αναλαμβάνουν καινοτόμες δράσεις και να δημιουργούν σχέδια μαθημάτων (Καραμπίνης, 2010; Τραψιώτη, 2010). Φαίνεται επομένως ότι ακόμη και στις περιπτώσεις των εκπαιδευτικών που υπήρξε αλλαγή στη στάση ως προς τις νέες τεχνολογίες, δεν υπήρξε μετατροπή της στάσης σε συμπεριφορά. Το γεγονός αυτό συνάδει με τα ευρήματα των σχετικών ερευνών, σύμφωνα με τα οποία η κατανόηση της σχετικής θεωρίας και η αλλαγή της στάσης των εκπαιδευτικών δεν συνεπάγεται αναγκαστικά και αλλαγή της διδακτικής τους συμπεριφοράς (Παπασταμάτης, 2010). Όπως επισημαίνουν οι Joyce και Showers (2002), εκτός από τη θεωρία, τα επιμορφωτικά προγράμματα για να καταστούν αποτελεσματικά, πρέπει να κάνουν επίδειξη της εφαρμογής της θεωρίας, πρακτική σε πραγματικές ή προσομοιωμένες καταστάσεις, να παρέχουν επανατροφοδότηση της επίδοσης και τέλος, βοήθεια κι υποστήριξη στην τάξη.

Το ίδιο αποκαλύπτουν και οι περιορισμένες έρευνες που έγιναν στους φιλόλογους εκπαιδευτικούς σε χρονικά διαστήματα μετά από την επιμόρφωσή τους ανά ειδικότητα στα πλαίσια του Έργου: «Οδύσσεια» (περιορισμένη σε έκταση ενδοσχολική επιμόρφωση ανά ειδικότητα) αλλά και μετά από τη συμμετοχή τους στην επιμόρφωση ΤΠΕ Β' Επιπέδου. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι στις ελάχιστες έρευνες που έγιναν αμέσως μετά το πέρας των επιμορφώσεων αυτών, η στάση των φιλόλογων ήταν θετική, είχαν την πρόθεση να αξιοποιήσουν ποιοτικά τις νέες τεχνολογίες και ένιωθαν εξοπλισμένοι γνωστικά και ικανοί για αυτό (Ζέττα, Παπακωνσταντίνου & Αποστολίδης, 2008; Καραμπίνης, 2010).

Καθώς η επιμόρφωση στις ΤΠΕ Β' Επιπέδου βρίσκεται ακόμη σε εξέλιξη –επομένως επιδέχεται βελτίωση– και οι έρευνες για τη χρήση και αξιοποίηση των ΤΠΕ στη διδασκαλία από τους φιλόλογους μετά την επιμόρφωσή τους είναι περιορισμένες, κρίνεται σκόπιμο να ερευνηθεί σε μεγαλύτερη έκταση, αν μετά από την συγκεκριμένη επιμορφωτική διαδικασία, οι φιλόλογοι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν τις νέες τεχνολογίες, έτσι ώστε να βελτιώνεται ποιοτικά η παρεχόμενη παιδεία και ποιοι παράγοντες τους επηρεάζουν θετικά ή αρνητικά προς την κατεύθυνση αυτή. Αυτό που καθιστά ακόμη περισσότερο ενδιαφέρον να διερευνήσουμε το αν η επιμόρφωση αυτή έχει ενισχύσει την εφαρμογή των ΤΠΕ και με ποια μορφή στους φιλόλογους, και ποιες είναι οι ιδιαιτερότητες που σχετίζονται με τη συγκεκριμένη ειδικότητα. Οι Έλληνες φιλόλογοι διδάσκουν πολλά γνωστικά αντικείμενα (ιστορία, νεοελληνική και αρχαία γλώσσα, λογοτεχνία, αρχαία ελληνική γραμματεία, λατινικά, φιλοσοφία) ανάλογα με τις ανάγκες του σχολείου τους, όντας δηλαδή ήδη μια επιβαρυσμένη ειδικότητα, αντιμετωπίζουν τις νέες τεχνολογίες ως πρόσθετη ύλη για εκμάθηση (Μάτος & Χρονάκη, 2009), κάτι εκτιμούν ότι θα τους δυσκολέψει, αφού αφενός δεν διδάχτηκαν τη χρήση των ΤΠΕ κατά τη διάρκεια των βασικών τους σπουδών (κάτι που

αντίθετα έκαναν π.χ. οι μαθηματικοί) και αφετέρου, θεωρούν ότι τα μαθήματά τους δεν είναι εύκολο να διδαχθούν με τη χρήση των εργαλείων των ΤΠΕ (Μάτος & Χρονάκη, 2011).

2. Μεθοδολογία

Η συγκεκριμένη έρευνα που διεξήχθη το 2012 στο νομό Καβάλας αποτελεί μια μελέτη περίπτωσης που αφορά σε έναν περιορισμένο αριθμό φιλόλογων που έχουν επιμορφωθεί τα τελευταία 3 χρόνια πάνω στις ΤΠΕ στο πλαίσιο του Έργου: «Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών στη Χρήση και Αξιοποίηση των ΤΠΕ στην Εκπαιδευτική Διδακτική Διαδικασία» (Επιμόρφωση Β΄ Επιπέδου). Επιλέχθηκε η ποιοτική ερευνητική μεθοδολογία, γιατί επιτρέπει τη βαθύτερη ανάλυση και ερμηνεία καταστάσεων, γεγονότων, μορφών συμπεριφοράς ή εμπειριών (Κεδράκα, 2008).

2.1 Σκοπός της έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της παρούσης έρευνας είναι να ερευνήσει τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούν τις νέες τεχνολογίες οι φιλόλογοι εκπαιδευτικοί του Ν. Καβάλας μετά την επιμόρφωσή τους Β΄ Επιπέδου στις ΤΠΕ, ώστε να εντοπίσει τους παράγοντες που ενισχύουν ή εμποδίζουν την παιδαγωγική αξιοποίηση των ΤΠΕ στο διδακτικό τους έργο.

Τα ερευνητικά ερωτήματα διαμορφώθηκαν ως εξής:

1. Με ποιον τρόπο χρησιμοποιούν οι φιλόλογοι εκπαιδευτικοί του Ν. Καβάλας τις ΤΠΕ κατά τη διδακτική διαδικασία του αντικειμένου τους, μετά την επιμόρφωσή τους στο Β΄ Επίπεδο;
2. Ποιοι είναι οι παράγοντες οι οποίοι σχετίζονται με τον τρόπο και τη συχνότητα που ενσωματώνουν και αξιοποιούν παιδαγωγικά τις νέες τεχνολογίες στη διδακτική διαδικασία των φιλολογικών μαθημάτων, μετά την επιμόρφωσή τους στο Β΄ Επίπεδο;

2.2 Τεχνικές συλλογής των δεδομένων

Για τη συλλογή των ερευνητικών δεδομένων επιλέχτηκαν τρεις τεχνικές:

α) Η συνέντευξη, και μάλιστα η μη δομημένη εστιασμένη συνέντευξη για το πρώτο ερευνητικό ερώτημα, προκειμένου να αποφευχθεί ο κίνδυνος να ξεφύγει από το θέμα η συζήτηση και να μη ληφθούν οι απαραίτητες για την έρευνα πληροφορίες και η μη κατευθυνόμενη και μη δομημένη συνέντευξη για το τελευταίο ερευνητικό ερώτημα, γιατί επιτρέπει την εμβάθυνση και την ερμηνεία των δεδομένων από τους ίδιους τους ερωτώμενους (Τσουρβάκας, 1997). Με το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα προσδοκούσαμε να φωτίσουμε τα αίτια της αντίφασης που αποκαλύπτεται σε πολλές ποσοτικές έρευνες, ανάμεσα στην πρόθεση των εκπαιδευτικών να αξιοποιήσουν τις ΤΠΕ στην διδασκαλία τους και την μη επιβεβαίωση της πρόθεσης αυτής στην πράξη.

β) Το «Ημερολόγιο του Πληροφοριοδότη», γιατί δίνει τη δυνατότητα στον ερευνητή να συλλέξει πληροφορίες για καταστάσεις στις οποίες δεν μπορεί ο ίδιος να είναι παρόν, όπως στην τάξη την ώρα του μαθήματος (Faulkner et al., 1999).

γ) Το «Ημερολόγιο του Ερευνητή», γιατί δίνει τη δυνατότητα στον ερευνητή να καταγράφει συναισθήματα και μη λεκτικές αντιδράσεις των ερωτωμένων, καθώς και σχόλια, σκέψεις και προσωπικά συναισθήματα του ερευνητή, τα οποία μπορεί να χρησιμοποιήσει στη συνέχεια, καθώς αναλύει τα δεδομένα των συνεντεύξεων (Altrichter, Posch & Somekh, 2001).

2.3 Εργαλεία συλλογής δεδομένων

α) Σχεδιάστηκε ένας «Οδηγός Συνέντευξης» ο οποίος περιελάμβανε μια ερώτηση - αφηγηρία για κάθε ερευνητικό ερώτημα.

β) Σχεδιάστηκε «Ημερολόγιο του Πληροφοριοδότη» το οποίο περιελάμβανε ερωτήσεις κλειστού τύπου που αφορούσαν στην συχνότητα και μορφή χρήσης των ΤΠΕ και ερωτήσεις ανοικτού τύπου που αφορούσαν στην σύντομη περιγραφή της διαδικασίας κατά την οποία ο εκπαιδευτικός χρησιμοποίησε νέες τεχνολογίες κατά τη διδασκαλία των μαθημάτων του. Οι σημειώσεις έπρεπε να κρατηθούν με χρονολογική σειρά.

γ) Το «Ημερολόγιο του Ερευνητή» αποτέλεσαν πρόχειρες σημειώσεις μετά από κάθε συνέντευξη.

2.4 Δείγμα της έρευνας

Ακολουθώντας τη μέθοδο της σκόπιμης δειγματοληψίας, το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν οκτώ περιπτώσεις φιλολόγων εκπαιδευτικών του νομού Καβάλας, που συμμετείχαν στο Έργο: «Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών στη Χρήση και Αξιοποίηση των ΤΠΕ στην Εκπαιδευτική Διδακτική Διαδικασία» από το έτος 2008 μέχρι και το έτος 2011. Όλοι έχουν πιστοποιηθεί με επιτυχία στη διαδικασία πιστοποίησης που ακολούθησε την επιμορφωτική προσπάθεια και επιλέχθηκαν με κριτήρια: τη στοιχειώδη σχέση τους με την ερευνήτρια, το ενδιαφέρον τους για τις νέες τεχνολογίες, το σχολείο που εργάζονται (γυμνάσια και λύκεια με διαφορετικό τεχνολογικό εξοπλισμό). Από αυτούς οι επτά είναι γυναίκες και ο ένας άνδρας και η ηλικία τους κυμαίνεται από 39 έως 46 ετών. Στην έρευνα αναφέρονται ως Σ1, Σ2 κ.λ.π., γιατί ορισμένοι επέλεξαν την ανωνυμία.

2.5 Διαδικασία συλλογής δεδομένων

Κατά τους μήνες Φεβρουάριο και Μάρτιο πραγματοποιήθηκαν οι συνεντεύξεις, αφού πρώτα είχε δοθεί για τη χρονική περίοδο 6/2/12 έως 17/2/12 το Ημερολόγιο του Πληροφοριοδότη στους φιλόλογους εκπαιδευτικούς που αποτελούν το δείγμα της έρευνας. Το Ημερολόγιο

στάλθηκε σε όλους τους εκπαιδευτικούς ηλεκτρονικά, αφού πρώτα ενημερώθηκαν τηλεφωνικά για τη διαδικασία. Μαζί με το Ημερολόγιο στάλθηκαν και οι οδηγίες συμπλήρωσής του. Ακολούθησε η διαδικασία των συνεντεύξεων. Προηγήθηκε η συνέντευξη με τη Σ1, η οποία αρχικά είχε οριστεί ως πιλοτική, αλλά επειδή δεν εντοπίστηκαν σημαντικά μεθοδολογικά προβλήματα, αλλά, αντίθετα, αντλήθηκαν ενδιαφέρουσες πληροφορίες, αποφασίστηκε η συνέντευξη αυτή να συμπεριληφθεί στο κύριο δείγμα. Στη συνέχεια διενεργήθηκαν και οι υπόλοιπες συνεντεύξεις. Μετά από κάθε συνέντευξη, οι ερευνήτριες κρατούσαν πρόχειρες σημειώσεις σχετικά με την πορεία της διαδικασίας, κάποιες σκέψεις τους, καθώς και τα σχόλια που έκαναν οι εκπαιδευτικοί πάνω στο θέμα, μετά το κλείσιμο της συσκευής μαγνητοφώνησης.

2.6 Μέθοδος ανάλυσης των δεδομένων

Ως μέθοδος ανάλυσης των δεδομένων επιλέχθηκε η Ανάλυση Περιεχομένου με μονάδα ταξινόμησης τη φράση. Δημιουργήθηκαν δύο εννοιολογικές ενότητες και υποενότητες σε κάθε μία από αυτές:

I. Ενότητα: Χρήση των ΤΠΕ

α. Τρόπος χρήσης των ΤΠΕ πριν και μετά την επιμορφωτική διαδικασία

β. Συχνότητα χρήσης των ΤΠΕ στη διδασκαλία

II. Ενότητα: Παράγοντες που επηρεάζουν τους εκπαιδευτικούς στη χρήση ΤΠΕ

α. Παράγοντες σχετικοί με το σχολείο

- Συνθήκες στο εργαστήριο Η/Υ
- Το σχολικό περιβάλλον
- Ο ρόλος της διεύθυνσης
- Τεχνολογικός εξοπλισμός σχολείου

β. Παράγοντες σχετικοί με τον μαθητή

- Γνώσεις μαθητών στη χρήση ΤΠΕ
- Εξοικείωση μαθητών στις ΤΠΕ ως εργαλείο μάθησης
- Ανταπόκριση μαθητών

γ. Παράγοντες σχετικοί με τον εκπαιδευτικό

- Χρόνος προετοιμασίας εκπαιδευτικού

- Σύγκρουση με προϋπάρχουσες γνώσεις, αξίες κλπ
- Κίνητρα
- Γνώσεις εκπαιδευτικών στη χρήση ΤΠΕ
- Εξοικείωση εκπαιδευτικών στη χρήση ΤΠΕ
- Προσωπικότητα εκπαιδευτικού
- Μοντέλο διδασκαλίας εκπαιδευτικού

δ. Παράγοντες σχετικοί με το εκπαιδευτικό υλικό και το αντικείμενο διδασκαλίας

- Μη κάλυψη ύλης
- Ύπαρξη εκπαιδευτικού λογισμικού – ιστοσελίδων
- Πλήθος γνωστικών αντικειμένων

2.7 Εγκυρότητα και αξιοπιστία

Στην παρούσα έρευνα εφαρμόστηκε τριγωνοποίηση, έτσι ώστε δεδομένα από διαφορετικές πηγές να διασταυρωθούν για να επιβεβαιώσουν ή να ενισχύουν το ένα το άλλο. Επίσης, διενεργήθηκε πιλοτική συνέντευξη, η οποία οδήγησε στη βελτίωση του «Οδηγού Συνέντευξης» έτσι ώστε να γίνει αποτελεσματικότερο ως εργαλείο για τους σκοπούς της έρευνας. Τέλος, ζητήθηκαν οι παρατηρήσεις των εκπαιδευτικών για την αξιοπιστία των αποσπασμάτων των συνεντεύξεων που χρησιμοποιήθηκαν, και αποφεύχθηκαν οι οποιεσδήποτε παρεμβάσεις κατά τη διαδικασία των συνεντεύξεων.

2.8 Περιορισμοί της έρευνας

Πρόκειται για μία περιορισμένη σε έκταση ποιοτική έρευνα και το χρονικό διάστημα συμπλήρωσης του ημερολογίου του πληροφοριοδότη ήταν σχετικά σύντομο. Επιπλέον, το Ημερολόγιο του Πληροφοριοδότη καταγράφει περιορισμένες πληροφορίες περισσότερο μέσω ερωτήσεων κλειστού τύπου. Τέλος, υπάρχει περίπτωση να άλλαξε η συμπεριφορά των εκπαιδευτικών την περίοδο συμπλήρωσης των ημερολογίων, καθώς ένιωθαν ότι παρακολουθούνται (Bell, 1997).

3. Αποτελέσματα της έρευνας- Συζήτηση

Τα ευρήματα της έρευνας ως προς το πρώτο ερευνητικό ερώτημα, δηλαδή με ποιον τρόπο χρησιμοποιούν οι φιλόλογοι εκπαιδευτικοί του Ν. Καβάλας τις ΤΠΕ κατά τη διδακτική διαδικασία του αντικειμένου τους, μετά την επιμόρφωσή τους στο Β' Επίπεδο, καταδεικνύουν ότι υπήρξε αλλαγή στον τρόπο χρήσης των ΤΠΕ πριν και μετά την επιμόρφωσή τους στο Β' Επίπεδο πράγμα που διαπιστώνεται και από «το Ημερολόγιο του Πληροφοριοδότη» αλλά και από το «Ημερολόγιο του Ερευνητή»: όλοι χρησιμοποιούν πλέον τις ΤΠΕ με κάποια μορφή κατά τη διδακτική διαδικασία, ενώ πριν δεν τις χρησιμοποιούσαν καθόλου και μάλιστα τις χρησιμοποιούν και ως εποπτικό μέσο αλλά και ως εργαλείο μάθησης (Π.1, Π.2) και όλοι μετά το κλείσιμο της συσκευής μαγνητοφώνησης, συνέχισαν τη συζήτηση πάνω στο θέμα της χρήσης των νέων τεχνολογιών στη διδακτική πρακτική, πράγμα που φανερώνει το ενδιαφέρον τους για το ζήτημα αυτό. Κάποιοι ωστόσο φαίνονται να χρησιμοποιούν τις ΤΠΕ κυρίως ως εποπτικό μέσο εξαιτίας ποικίλων παραγόντων που δεν μπορούν να διαχειριστούν. Ενδεικτικά, οι ερωτώμενοι εκπαιδευτικοί αναφέρουν:

Σ6 «...τα παιδιά δεν είναι εξοικειωμένα μ' αυτόν τον τρόπο...έχουνε μάθει με τον παραδοσιακό τρόπο...»

Σ8 «.....ένα υλικό το οποίο θα έπρεπε εγώ να έχω ή να δημιουργώ κάθε φορά, αυτό μπορεί να με δυσκόλευε...»

Πίνακας 1. Συχνότητα χρήσης ΤΠΕ ανά εκπαιδευτικό (όπως διαπιστώνεται από το Ημερολόγιο του Πληροφοριοδότη)

Ημέρα	Σ1	Σ2	Σ3	Σ4	Σ5	Σ6	Σ7	Σ8	Σύνολο
6/2	1	0	0	1	0	2	0	1	5
7/2	2	1	2	1	1	0	3	0	10
8/2	2	0	1	1	1	0	0	1	6
9/2	1	1	1	1	4	0	0	0	8
10/2	1	0	0	1	1	0	0	2	5
13/2	1	0	3	1	3	1	0	1	10
14/2	2	1	0	1	0	1	0	0	5
15/2	2	0	3	1	2	1	0	2	11
16/2	0	0	2	1	2	0	0	0	5
17/2	1	0	0	0	0	1	0	1	3

Σύνολο	13	3	12	9	14	6	3	8	68
Μη χρήση τις ημέρες της παρατήρησης	1από10	7από10	4από10	1από10	3από10	5από10	9από10	4από10	
Απουσίες εκπ/κού τις ημέρες της παρατήρησης	1από10	0	3από10	0	0	0	0	0	
Συχνότητα χρήσης τις ημέρες παρατήρησης	100%	30%	86%	90%	70%	50%	10%	60%	

Πίνακας 2. Τρόπος χρήσης των ΤΠΕ: εργαλείο μάθησης ή εποπτικό μέσο (όπως διαπιστώνεται από το Ημερολόγιο του Πληροφοριοδότη)

Τρόπος χρήσης ΤΠΕ	Σ1	Σ2	Σ3	Σ4	Σ5	Σ6	Σ7	Σ8	Σύνολο
Ως εποπτικό μέσο	13	1	4	1	2	5	3	8	37
Ως εργαλείο μάθησης		2	8	8	12	1			31
Σύνολο	13	3	12	9	14	6	3	8	68
% χρήσης ως εποπτικό μέσο στο σύνολο χρήσης	100%	33%	33%	11%	14%	83%	100%	100%	54%
% χρήσης ως εργαλείο μάθησης στο σύνολο χρήσης	0%	67%	67%	89%	86%	17%	0%	0%	46%

Τα ευρήματα αυτά έρχονται σε αντίφαση με αυτά παλιότερων ερευνών που κατέληγαν ότι οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν τις νέες τεχνολογίες κυρίως ως εποπτικό μέσο και ότι αδυνατούν να τις ενσωματώσουν στο μάθημά τους, ώστε να πετύχουν την ποιοτική αναβάθμισή του (Καραμπίνης, 2010; Κουτσογιάννης, 2007; Τραυιώτη, 2010), είτε γιατί διαδόθηκε περισσότερο η χρήση των ΤΠΕ, άρα οι εκπαιδευτικοί είναι περισσότερο εξοικειωμένοι, είτε γιατί η ευρύτερη διάδοση των επιμορφωτικών προγραμμάτων συντέλεσε στην αλλαγή της στάσης των εκπαιδευτικών.

Τα δεδομένα της έρευνας ως προς το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα που ήταν η ανάδειξη των παραγόντων οι οποίοι σχετίζονται με τον τρόπο και τη συχνότητα που ενσωματώνουν και αξιοποιούν παιδαγωγικά οι φιλόλογοι εκπαιδευτικοί του Ν. Καβάλας τις νέες τεχνολογίες στη διδακτική διαδικασία των φιλολογικών μαθημάτων, μετά την επιμόρφωσή τους στο Β' Επίπεδο, έδειξαν, επίσης, ότι είναι πολλοί είναι οι παράγοντες που εμποδίζουν ή ενισχύουν

τους φιλολόγους εκπαιδευτικούς στην παιδαγωγική αξιοποίηση των ΤΠΕ (π.3). Αυτοί σχετίζονται με το σχολείο (συνθήκες στο εργαστήριο Η/Υ, τεχνολογικός εξοπλισμός, σχολικό περιβάλλον, ρόλος διεύθυνσης), το μαθητή (ανταπόκριση μαθητών, εξοικείωση και γνώσεις σχετικές με ΤΠΕ), τον εκπαιδευτικό (χρόνος προετοιμασίας, σύγκρουση με αξίες, εξοικείωση και γνώσεις στις ΤΠΕ, προσωπικότητα, μοντέλο διδασκαλίας, κίνητρα) αλλά και το εκπαιδευτικό υλικό και το αντικείμενο διδασκαλίας (μη κάλυψη της ύλης, ύπαρξη εκπαιδευτικού λογισμικού, πλήθος γνωστικών αντικειμένων). Φαίνεται μάλιστα ότι οι παράγοντες που σχετίζονται με το σχολείο είναι καθοριστικοί όσον αφορά στον τρόπο και τη συχνότητα χρήσης των νέων τεχνολογιών για την πλειονότητα των εκπαιδευτικών της έρευνας, επειδή αφιερώνουν μεγάλο μέρος της αφήγησής τους περιγράφοντάς τους και συνήθως είναι από τους πρώτους παράγοντες που αναφέρουν αλλά και επειδή οι μισοί εκπαιδευτικοί αναφέρουν προβλήματα σχετικά με το θέμα αυτό στις παρατηρήσεις, στο ημερολόγιο του πληροφοριοδότη, ενώ κάποιιοι τονίζουν ξανά το ζήτημα αυτό μετά τη λήξη της συνέντευξης, όπως καταγράφεται στο ημερολόγιο του ερευνητή. Όσον αφορά τους παράγοντες που σχετίζονται με τους μαθητές περισσότερο δείχνει να επηρεάζει τους εκπαιδευτικούς η ανταπόκριση των μαθητών αλλά και η έλλειψη εξοικείωσης των μαθητών με τη χρήση των ΤΠΕ. Σχετικά με τους παράγοντες που σχετίζονται με τον εκπαιδευτικό φαίνεται περισσότερο να επηρεάζουν ο χρόνος προετοιμασίας στο σπίτι και η σύγκρουση με προϋπάρχουσες γνώσεις, αξίες, πρότυπα διδασκαλίας κλπ, ενώ αναφέρονται ως σημαντικοί παράγοντες η προσωπικότητα του εκπαιδευτικού, το διδακτικό μοντέλο που ακολουθεί και η εξοικείωσή τους με τις νέες τεχνολογίες. Τέλος, από τους παράγοντες που σχετίζονται με το εκπαιδευτικό υλικό και το αντικείμενο διδασκαλίας σημαντικότεροι για τους εκπαιδευτικούς φαίνονται να είναι η αδυναμία κάλυψης της ύλης και η ύπαρξη εκπαιδευτικού λογισμικού και ιστοσελίδων. Τα ευρήματα αυτά συμφωνούν με τα δεδομένα παλιότερων ερευνών (Bingimlas,2009; Bullock 2004; Chen, 2001; Drent & Meelissen, 2008; Jimoyiannis, & Komis,2007; Γιαβρίμης κ. συν., 2010; Καραμπίνης,2010; Κυριακίδη & Ξένη, 2004; Λιακοπούλου, 2010; Μπίκος & Τζιφόπουλος, 2011; Τζιμογιάννης & Σιορέντα, 2007;Τραυιώτη,2010).

Πίνακας 3. Παράγοντες που επηρεάζουν τους φιλόλογους εκπαιδευτικούς στην παιδαγωγική αξιοποίηση των ΤΠΕ (όπως διαπιστώνεται από τις συνεντεύξεις)

κατηγορία	Παράγοντες που επηρεάζουν τη χρήση ΤΠΕ	Σ1	Σ2	Σ3	Σ4	Σ5	Σ6	Σ7	Σ8	Αναφορές
Εκπαιδευτικός	Χρόνος προετοιμασίας	1	1	1	1	1	1	1	1	8
	Σύγκρουση με προϋπάρχουσες Γνώσεις, αξίες κλπ	1		1				1		3
	Εξοικείωση εκπαιδευτικών στη χρήση ΤΠΕ	1		1						2
	Προσωπικότητα εκπαιδευτικού			1			1			2
	Μοντέλο διδασκαλίας εκπαιδευτικού			1	1					2
	Γνώσεις εκπαιδευτικών στη χρήση ΤΠΕ	1								1
	Κίνητρα	1								1
Εκπαιδευτικός Total		5	1	5	2	1	2	2	1	19
Σχολείο	Συνθήκες στο εργαστήριο Η/Υ	1	1	1	1	1	1	1	1	8
	Τεχνολογικός εξοπλισμός σχολείου	1	1	1	1	1		1	1	7
	Το σχολικό περιβάλλον	1		1						2
	Ο ρόλος της διεύθυνσης	1		1						2
Σχολείο Total		4	2	4	2	2	1	2	2	19
Μαθητής	Ανταπόκριση μαθητών	1	1	1	1	1	1	1	1	8
	Εξοικείωση μαθητών στις ΤΠΕ ως εργαλείο μάθησης	1	1	1				1	1	5
	Γνώσεις μαθητών στη χρήση ΤΠΕ	1		1						2
Μαθητής Total		3	2	3	1	1	2	1	2	15
Διδακτικό υλικό/αντικείμενο	Μη κάλυψη ύλης	1	1		1		1			4
	Υπαρξη εκπαιδευτικού λογισμικού - ιστοσελίδων		1				1		1	3
	Πλήθος γνωστικών αντικειμένων			1						1
Διδακτικό υλικό / αντικείμενο Total		1	2	1	1	1	1	1	1	8
Αναφορές		13	7	13	6	5	6	5	6	61

4. Συμπεράσματα και Προτάσεις

Όπως διαπιστώθηκε από τα ευρήματα της έρευνας, ως προς το πώς χρησιμοποιούν οι φιλόλογοι εκπαιδευτικοί του Ν. Καβάλας τις ΤΠΕ κατά τη διδακτική διαδικασία του αντικειμένου τους, μετά την επιμόρφωσή τους στο Β' Επίπεδο μετά το πέρας του επιμορφωτικού έργου, όλοι οι συμμετέχοντες στην έρευνα φιλόλογοι θέλησαν να εφαρμόσουν στην πράξη όσα έμαθαν αποσκοπώντας στην ποιοτική αναβάθμιση της διδακτικής τους πρακτικής. Όλοι είτε επιχείρησαν να μουν στο εργαστήριο πληροφορικής, έναν χώρο «δυσπρόσιτο» λόγω συνθηκών κυρίως, και να οργανώσουν τη διδασκαλία τους με έναν τελείως διαφορετικό τρόπο από αυτόν που είχαν μέχρι τότε ως δεδομένο και ταιριαστό με το ρόλο του εκπαιδευτικού, είτε προσπάθησαν με ενθουσιασμό να εντάξουν τις νέες τεχνολογίες στο μάθημά τους, μέσα στις σχολικές τάξεις, συχνά μεταφέροντας τον τεχνολογικό εξοπλισμό ή μπαίνοντας στη διαδικασία να μετακινήσουν τους μαθητές τους. Όλοι τους πάντως προβληματίστηκαν και προσπάθησαν να εντάξουν τις ΤΠΕ στην καθημερινή μαθησιακή διαδικασία, ο καθένας με όποιον τρόπο μπορούσε, είτε φτιάχνοντας διδακτικά σενάρια είτε επιχειρώντας να δημιουργήσουν ιστότοπους επικοινωνίας και συνεργασίας, είτε χρησιμοποιώντας τις νέες τεχνολογίες ως αφετηρία για την προσέγγιση της γνώσης ή ως έστω ως μέσο προβολής. Επομένως, όλοι σχεδόν οι επιμορφωθέντες φιλόλογοι που συμμετείχαν στην έρευνα θέλησαν και προσπάθησαν να αλλάξουν τη διδακτική τους

πρακτική, εντάσσοντας στο μάθημά τους τις νέες τεχνολογίες και ως εργαλείο μάθησης και ως εποπτικό μέσο.

Ως προς το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, ποιοι θα μπορούσαν να είναι οι παράγοντες οι οποίοι σχετίζονται με τον τρόπο και τη συχνότητα που ενσωματώνουν και αξιοποιούν παιδαγωγικά τις νέες τεχνολογίες στη διδακτική διαδικασία των φιλολογικών μαθημάτων, μετά την επιμόρφωσή τους στο Β΄ Επίπεδο, τα χρόνια που ακολούθησαν την επιμόρφωσή τους, όλοι οι φιλόλογοι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στην έρευνα αυτή, στην προσπάθειά τους να εντάξουν τις ΤΠΕ στη διδακτική τους πρακτική, βρέθηκαν αντιμέτωποι με ποικίλους παράγοντες που τους επηρέασαν αρνητικά ή θετικά ως προς τη χρήση των νέων τεχνολογιών. Οι παράγοντες αυτοί άλλοτε θεωρούνται σχετικοί με το σχολείο –είτε με τον τεχνολογικό εξοπλισμό του είτε με τους μαθητές, κι σε άλλες περιπτώσεις δείχνουν να σχετίζονται με τον ίδιο τον εκπαιδευτικό –είτε με το εκπαιδευτικό υλικό που χρησιμοποιεί, είτε με το αντικείμενο της διδασκαλίας του κάθε φορά. Ανάλογα με το σχολείο που δίδασκε ο καθένας, αντιμετώπισε τη διαθεσιμότητα ή την έλλειψη τεχνολογικών μέσων, τη συμπαράσταση ή τη δυσανασχέτηση των συναδέλφων του και της διεύθυνσης του σχολείου, την ώριμη και θετική ανταπόκριση των μαθητών του ή την αδυναμία τους να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες και να μάθουν. Παράλληλα διαπίστωσαν σχεδόν όλοι την έλλειψη εκπαιδευτικού υλικού, την ανάγκη για επένδυση πολύ προσωπικού χρόνου για την προετοιμασία του μαθήματος και το πρόβλημα μη κάλυψης της ύλης λόγω του αυξημένου χρόνου διδασκαλίας που απαιτείται με τη χρήση των ΤΠΕ, αλλά και την ανάγκη για συνεργασία με συναδέλφους καθώς και την έλλειψη βοήθειας πάνω σε τεχνικά ζητήματα ή σε ζητήματα σχετικά με το διδακτικό αντικείμενο.

Συνοψίζοντας, από την παρούσα έρευνα φαίνεται ότι οι φιλόλογοι εκπαιδευτικοί του Ν. Καβάλας που αποτελούν το δείγμα της έρευνας αυτής, μετά τη συμμετοχή τους στο Έργο: «Επιμόρφωση εκπαιδευτικών στη χρήση και αξιοποίηση των ΤΠΕ στην Εκπαιδευτική Διδακτική Διαδικασία» (στη λεγόμενη Επιμόρφωση Β΄ Επιπέδου στις ΤΠΕ), αρχικά δείχνουν πρόθυμοι να εφαρμόσουν στην πράξη όσα έμαθαν, αποσκοπώντας στην ποιοτική αναβάθμιση της διδακτικής τους πρακτικής, προσπαθούν δηλαδή, να αλλάξουν τον τρόπο διδασκαλίας τους, εντάσσοντας τις ΤΠΕ στο μάθημά τους **και** ως εργαλείο μάθησης **και** ως εποπτικό μέσο. Στην πορεία, όμως, της προσπάθειάς τους αυτής βρίσκονται αντιμέτωποι με ποικίλους παράγοντες που σχετίζονται με το σχολικό περιβάλλον, τον εκπαιδευτικό, τον μαθητή, το αντικείμενο διδασκαλίας και το εκπαιδευτικό υλικό. Μερικοί από τους παράγοντες αυτούς είναι ανασταλτικοί για πολλούς από τους εκπαιδευτικούς και τελικά καθορίζουν τον παιδαγωγικό ή μη τρόπο και τη συχνότητα χρήσης των νέων τεχνολογιών στο μάθημά τους. Κάποιοι απογοητεύονται, αλλά συνεχίζουν να προβληματίζονται και να προσπαθούν να διδάσκουν με τη χρήση των ΤΠΕ, έστω και σε συνδυασμό με το παραδοσιακό πρότυπο διδασκαλίας, ενώ ορισμένοι περιορίζουν σημαντικά τη συχνότητα χρήσης των νέων τεχνολογιών ή τις χρησιμοποιούν ως ένα σύγχρονο εποπτικό μέσο.

Φαίνεται, λοιπόν, να ακυρώνεται ως ένα βαθμό η απόκτηση γνώσεων, δεξιοτήτων και στάσεων που αποκτήθηκαν μέσα από την παρακολούθηση της Επιμόρφωσης Β΄ Επιπέδου

στις ΤΠΕ, εφόσον καταγράφονται δυσκολίες στην προσπάθεια να εφαρμόσουν στην τάξη όσα έμαθαν στην επιμόρφωσή τους. Ωστόσο, εκτιμάται ότι αν υπήρχε ανατροφοδότηση, ενθάρρυνση, αλλά και καθοδήγηση ως μέρος της μεταπαρακολούθησης του εκπαιδευτικού προγράμματος που παρακολούθησαν οι φιλόλογοι εκπαιδευτικοί, πιθανόν να μπορούσαν να αρθούν -ορισμένες τουλάχιστον- από τις παραπάνω δυσκολίες που δείχνουν να συναντούν, όταν τελειώνει η επιμόρφωσή τους και γυρίζουν στη σχολική τάξη και τη διδακτική τους καθημερινότητα. Καταδεικνύεται, επομένως, έντονη η ανάγκη ανατροφοδότησης, όπως άλλωστε υπαγορεύει ο σχεδιασμός κάθε εκπαιδευτικής διαδικασίας που αφορά στην Εκπαίδευση Ενηλίκων (Κόκκος, 1999). Επιπλέον, καταγράφεται και μια ανάγκη για αναστοχασμό των εκπαιδευτικών, που καταφέρνουν να ενσωματώσουν παιδαγωγικά τις ΤΠΕ στην διδασκαλία τους, μέσω μιας διαδικασίας αξιολόγησης ή αυτοαξιολόγησης, που θα οδηγούσε στην βελτίωση των πρακτικών τους και στην ανάπτυξη στρατηγικών επίλυσης τυχόν προβλημάτων.

Ενδεικτικά προτείνεται κατά την εφαρμογή μιας διαδικασίας μεταπαρακολούθησης (follow up evaluation) η συλλογή δεδομένων από τους εκπαιδευτικούς με διάφορους τρόπους πχ με ερωτηματολόγια, συνεντεύξεις, σχάρες παρατηρήσεις, ή και συζητήσεις, που όπως προτείνει και ο Ayers (1989) μετά την επεξεργασία τους μπορούν να οδηγήσουν σε ασφαλή συμπεράσματα για τη συνολική αποτελεσματικότητα του εν λόγω προγράμματος επιμόρφωσης. Επίσης, προτείνεται ως πιθανή διαδικασία ανατροφοδότησης η οργανωμένη και συστηματική επικοινωνία με τους επιμορφωτές τους στο πρόγραμμα επιμόρφωση Β Επιπέδου στις ΤΠΕ ή μέσω του θεσμού του Μέντορα. Έτσι, ο αναστοχασμός των επιμορφωμένων εκπαιδευτικών θα μπορούσε να ενισχύεται μέσα από διάφορες βιωματικές πρακτικές. Θα μπορούσαν, για παράδειγμα, οι εκπαιδευτικοί να συγκεντρώνονται και να παρουσιάζουν τις διδακτικές τους προτάσεις, ή να παρακολουθεί ο ένας διδασκαλία του άλλου, έτσι ώστε με τη συζήτηση που θα έπεται, να συνειδητοποιούν ευκολότερα τα θετικά ή αρνητικά χαρακτηριστικά της στρατηγικής που ακολουθούν και να οδηγούνται στην ποιοτική βελτίωση του διδακτικού έργου τους. Νέες έρευνες, επίσης, θα μπορούσαν να βοηθήσουν στον αποτελεσματικό σχεδιασμό ανάλογων διαδικασιών.

Βιβλιογραφία

- Altrichter, H., Posch, P., & Somekh, B. (2001). *Οι εκπαιδευτικοί ερευνούν το έργο τους. Μια εισαγωγή στις μεθόδους της έρευνας δράσης*, (μτφρ. Μ. Δεληγιάννη,). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Ayers, J. B. (1989). Evaluating workshops and institutes. *Practical Assessment, Research & Evaluation*, 1(8). Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://PAREonline.net/getvn.asp?v=1&n=8>.
- Bell, J. (1997). *Μεθοδολογικός Σχεδιασμός Παιδαγωγικής και Κοινωνικής Έρευνας. Οδηγός για φοιτητές και υποψήφιους διδάκτορες*, (μτφρ. Α. Ρήγα). Αθήνα: Gutenberg.

- Bingimlas, K. A. (2009). Barriers to the successful intergration of ict in teaching and learning environment : a review of the literature Eurasia. *Journal of Mathematics, science and technology education* 5(3), 235-245.
- Bullock, D. (2004). Moving from theory to practice: an examination of the factors that preservice teachers encounter as they attempt to gain experience teaching with technology during field placement experiences. *Journal of Technology and Teacher Education*, 12(2), 211-237.
- Chen, Y. (2001). *Teachers' attitude and anxiety toward computer use in classrooms and the implication for teacher education*. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.mste.uiuc.edu/courses/ci407su01/students/south/ychen17/termproject/WP2.htm>
- Conway-Dessinger, J., & Moseley, J.L. (2004). *Confirmative Evaluation: Practical Strategies for Valuing Continuous Improvement*. San Francisco: Pfeiffer.
- Drent, M., & Meelissen, M. (2008). Which factors obstruct or stimulate teacher educators to use ICT innovatively? *Computers & Education* 51(1), 187-199.
- Faulkner, D., Swann J., Baker, S., Bird, M., & Carty, J., (1999). *Εξέλιξη του Παιδιού στο Κοινωνικό Περιβάλλον – Εγχειρίδιο Μεθοδολογίας*, (μτφρ. Α. Ραυτοπούλου). Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Greer, M. (1992). *ID Project Management: Tools and Techniques for Instructional Designers and Developers*. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.michaelgreer.com/ID%20PM%20...
- Jimoyiannis, A., & Komis, V. (2007). Examining teachers' beliefs about ICT in education: implications of a teacher preparation programme. *Teacher Development*, 11(2), 149-173.
- Joyce, B. & Showers, B. (2002). *Student achievement through staff development* (3rd ed.). Alexandria, VA: The Association for Supervision and Curriculum Development.
- Mezirow, J. (1990). *Πώς ο Κριτικός Στοχασμός Ενεργοποιεί τη Μετασχηματίζουσα Μάθηση*. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: http://www.adulteduc.gr/001/index.php?option=com_content&view=article&id=34&Itemid=44
- Rogers, A. (1999). *Η Εκπαίδευση Ενηλίκων*, (μτφρ. Μ. Παπαδοπούλου, & Μ.Τόμπρου,). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Γιαβρίμης, Π., Παπάνης, Ευ., Νεοφώτιστος, Β., & Βαλκάνος Ευ. (2010). Απόψεις εκπαιδευτικών για την εφαρμογή των ΤΠΕ στην εκπαίδευση. Στο Α. Τζιμογιάννης (επιμ.), *Πρακτικά Εργασιών 7ου Πανελληνίου Συνεδρίου με Διεθνή Συμμετοχή «Οι ΤΠΕ στην Εκπαίδευση»*, τόμος ΙΙ, 633-640.
- Ζέττα, Β., Παπακωνσταντίνου, Στ., & Αποστολίδης, Γ. (2008). Αξιολογώντας την επιμόρφωση Β' επιπέδου για την αξιοποίηση των ΤΠΕ στην Εκπαιδευτική Διαδικασία στους φιλολόγους Σερρών, Δράμας και Καβάλας. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: http://www.etpe.gr/extras/view_proceedings.php?conf_id=24
- Καραμπίνης, Α. (2010). Αποτίμηση και κριτική ανάλυση των αποτελεσμάτων της επιμόρφωσης Φιλολόγων στη Χρήση και Αξιοποίηση των ΤΠΕ στην Εκπαιδευτική

Διδακτική Διαδικασία σε σχολεία του νομού Αττική, διπλωματική εργασία, Πάτρα: ΕΑΠ.

- Κεδράκα, Κ. (2008), *Μεθοδολογία Λήψης Συνέντευξης*. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.adulteduc.gr.
- Κόκκος, Α. (1999). *Το πεδίο, οι αρχές μάθησης, οι συντελεστές*, τόμος Α. Πάτρα: ΕΑΠ.
- Κοτζαμπασάκη, Ε., & Ιωαννίδης, Χ. (2004). Επιμόρφωση εκπαιδευτικών σε ΤΠΕ: Κίνητρα, στάσεις και δυσκολίες στην εκπαίδευση. Στο *Πρακτικά 4^ο Συνεδρίου ΕΤΠΕ*, Αθήνα, 29/0-03/10/2004, 307-316.
- Κουστουράκης, Γ., & Παναγιωτακόπουλος, Χ. (2008). *Οι ΤΠΕ στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση: επιδράσεις και προβλήματα από την προσπάθεια. της εφαρμογής τους στην παιδαγωγική πράξη*. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.etpe.gr/extras/download.php?type=proceed&id=1058
- Κουτσογιάννης, Δ. (2007). Αξιοποίηση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και Επικοινωνίας στη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων και κυρίως στη διδασκαλία της ελληνικής. Έρευνα στους φιλόλογους που επιμορφώθηκαν στο πλαίσιο του έργου Οδύσσεια. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/studies/ict/education/
- Κυριακίδη, Ε. & Ξένη, Ε. (2010). Η ενσωμάτωση των ΤΠΕ στο γλωσσικό μάθημα: η περίπτωση του λογισμικού Inspiration κατά την επιμόρφωση εκπαιδευτικών φιλολογικών μαθημάτων. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: pek.org.cy/Proceedings_2010/pdfs/8_3.pdf
- Λιακοπούλου, Ευ. (2010). Η σχέση των εκπαιδευτικών με τις ΤΠΕ. Εμπόδια και προτάσεις αντιμετώπισης. Στο Α. Τζιμογιάννης (επιμ.), *Πρακτικά Εργασιών 7ου Πανελληνίου Συνεδρίου με Διεθνή Συμμετοχή «Οι ΤΠΕ στην Εκπαίδευση»*, τόμος II, 659-663.
- Μάτος, Α. & Χρονάκη, Α. (2011). *Διδασκαλία μαθηματικών και φιλολογικών με ΤΠΕ: οι κουλτούρες των «παλαιών» αντικειμένων μπροστά στο δέος των «νέων» τεχνολογιών*. Διαθέσιμο: http://www.etpe.gr/extras/view_proceedings.php?conf_id=27
- Μάτος, Α., & Χρονάκη, Α. (2009). Οι φιλόλογοι έχουμε τη ρετσινιά ότι είμαστε μη πρακτικά άτομα, οι μαθηματικοί όμως ταιριάζουν περισσότερο με τις τεχνολογίες: Κουλτούρες ειδικότητας και χρήση Τ.Π.Ε. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: http://www.etpe.gr/extras/view_proceedings.php?conf_id=24
- Μπίκος, Κ., & Τζιφόπουλος, Μ. (2011). *Εκπαιδευτικοί και ΤΠΕ: διευκολυντές και εμπόδια στη χρήση ψηφιακών εφαρμογών στη σχολική τάξη*. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: http://www.etpe.gr/extras/view_proceedings.php?conf_id=27
- Παπαγεωργάκης, Π., Πλιάσα, Σ., & Γεωργακούδα, Ε. (2011). *Η εισαγωγή και διδασκαλία των Ν.Τ. στο «Νέο Σχολείο»- Πρώτες προσεγγίσεις και συμπεράσματα*. Διαθέσιμο στο: http://www.etpe.gr/extras/view_proceedings.php?conf_id=27
- Παπανικολάου, Γ., & Τζιμογιάννης, Α. (2005). Το έργο “Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών στην Αξιοποίηση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση”: Μια αποτίμηση της υλοποίησής του στο Νομό Ιωαννίνων. Στο *Πρακτικά 3ου Συνεδρίου ΕΤΠΕ, «ΤΠΕ στην Εκπαίδευση»*, Σύρος, 395-404.

- Παπασταμάτης, Α. (2010). *Εκπαίδευση ενηλίκων: θεμέλια της διδακτικής πράξης*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.
- Τζιμογιάννης, Α., & Κόμης, Β. (2004). Στάσεις και αντιλήψεις εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με την εφαρμογή των ΤΠΕ στη διδασκαλία τους. Στο Μ. Γρηγοριάδου, Α. Ράπτης, Σ. Βοσνιάδου & Χ. Κυνηγός (επιμ.), *Πρακτικά του 4ου Πανελληνίου Συνεδρίου «Οι ΤΠΕ στην Εκπαίδευση»*, Αθήνα, 29 Σεπτεμβρίου-3 Οκτωβρίου 2004, 165-176.
- Τζιμογιάννης, Α., & Σιόρεντα, Α. (2007). Το Διαδίκτυο ως εργαλείο ανάπτυξης της κριτικής και δημιουργικής σκέψης. στο Β. Κουλαϊδής (επιμ.), *Σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις για την ανάπτυξη κριτικής-δημιουργικής σκέψης*, 355-374. Αθήνα: ΟΕΠΕΚ.
- Τζιμόπουλος, Ν. (2003). Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στις Νέες Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών. Η περίπτωση των προγραμμάτων εισαγωγικής επιμόρφωσης του νομού Κυκλάδων, διπλωματική εργασία, Πάτρα: ΕΑΠ.
- Τραψιώτη, Α. (2010). *Ένας χρόνος μετά την επιμόρφωση : Οι εκπαιδευτικοί πληροφορικής αξιοποιούν νέες γνώσεις και δεξιότητες μέσα στην τάξη*. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://mag.e-diktyo.eu/?cat=51>
- Τσουρβάκας, Γ. (1997). Ποιοτική έρευνα. Οι εφαρμογές της στη μελέτη των μέσων μαζικής επικοινωνίας. Αθήνα: Εκδοτικός Όμιλος Συγγραφέων Καθηγητών.
- Φαχαντίδης, Ν., Χριστοφόρου, Β., & Πνευματικός Α. (2004). Αντιλήψεις εκπαιδευτικών μετά τη βασική τεχνολογική επιμόρφωση. Στο Μ. Γρηγοριάδου, Α. Ράπτης, Σ. Βοσνιάδου & Χ. Κυνηγός (επιμ.), *Πρακτικά του 4ου Πανελληνίου Συνεδρίου «Οι ΤΠΕ στην Εκπαίδευση»*, Αθήνα, 29 Σεπτεμβρίου-3 Οκτωβρίου 2004, 327-335.